

Landstinget tar över KS

"När Karolinska Sjukhuset fick ändrat huvudmannaskap.

Radiumhemmets Forskningsfonder var nära att stjälpa förhandlingarna"

Ulf Lagerström jur. kand.

Kanslichef Hälso- och sjukvårdsförvaltningen 1977-87
Kanslidirektör och förvaltningschef vid dåvarande landstingets centrala kansli 1987-97

Ordförande i Cancerföreningen i Stockholm från 2009, ledamot sedan 1985

Ledamot av Konung Gustaf V:s Jubileumsfond sedan 1985

Ordförande i Stiftelsen Cancer Centrum Karolinska(CCK) från 2006, ledamot sedan 1994

Ordförande i Medicinhistoriska Museets vänförening 1987 – 2005, ledamot sedan 1979.

Bakgrund. Redan vid Karolinska sjukhusets tillkomst hade Stockholms läns landsting tillförsäkrats ett stort antal vårdplatser vid sjukhuset. Genom tilläggsavtal 1969 och 1972 kom sjukhuset att fungera som ett centralsjukhus inom Stockholms län. Samtliga de gamla avtalen ersattes av ett nytt samarbetsavtal 1975, vilket innebar ett utvidgat samarbete bl.a. genom att landstinget fick välja fyra av direktionens nio ledamöter och att sjukhuset ingick i landstingets upptagningsområdesindelning, det Nordvästra sjukvårdsområdet. Det överenskoms vidare att landstinget skulle lämna drift- och investeringsersättningar enligt särskilda överenskommelser.

Huvudmannaskapet borde ändras. Bara ett par år senare hade man från statens sida konstaterat att utvecklingen medfört att de skäl, som en gång fanns för att staten skulle äga och driva Karolinska sjukhuset, försvagats. Därför tillsatte regeringen dåvarande statsrådet Ingegerd Troedsson att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda huvudmannaskapet och därmed sammanhängande frågor. Två år senare överlämnade utredaren sitt betänkande (Ds S 1979:6). Utredningen ansåg bl.a. att de sjukvårdspolitiska och sjukvårdsorganisatoriska motiven att inlemma Karolinska sjukhuset i Stockholms läns landstings sjukvårdsorganisation hade förstärkts varför utredningen inte funnit några sakliga eller formella skäl, som utgjorde hinder mot att huvudmannaskapet överfördes till landstinget. Staten överlämnade därefter utredningen till landstinget som i sin tur i april 1980 uppdrog åt sin förhandlingskommitté att uppta förhandlingar. Förhandlingskommittén som bestod av politiker från partierna i landstinget fann förslaget bra och att den eftersträfvade samordningen, liksom en ändamålsenlig utveckling av sjukvården, utbildningen och forskningen vid sjukhuset bäst skulle främjas genom att landstinget övertog huvudmannaskapet för sjukhuset. Uppdraget att förhandla med statens förhandlingsnämnd lämnades av politikerna till landstinget förhandlingskansli.

Jag var då nyligen anställd som kanslichef vid dåvarande Hälso- och sjukvårdsförvaltningen och fick i uppdrag av sjukvårdsdirektören Tord Bergstedt att representera sjukvården vid förhandlingarna. Från landstingets sida leddes förhandlingarna av förhandlingskansliets chef Nils Bergkvist med hjälp av hans två medarbetare. Statens förhandlingschef var överdirektören Svante Englund och han hade ett stort antal medarbetare till sin tjänst där inte minst NUU-nämndens chef Alf Nygren bevakade att landstinget inte skulle komma undan forsknings- och utbildningsfrågorna, som var betydligt större och kostsammare än vad landstinget var van vid. Eftersom jag var kontaktperson för sjukvården fick jag snart en klar uppfattning om hur de landstingsanställda såg på sjukhuset och sina blivande kollegor. Sjukhuset ansågs mycket nergånget och betraktades som ett "rättbo". Säkert skulle detta vara ett bra argument för en bättre överenskommelse med staten. En viss rädsla fanns också för många klinikchefer som tillika var framstående professorer med stor makt skapad inte minst genom framstående forskning och undervisning.

Förhandlingarna leddes av Svante Englund som ju var den som fått uppdraget av regeringen och som hade alla uppgifter som skulle ingå i överenskommelsen. Från landstingets sida var vi i många avseenden ovetande om vad som skulle överlåtas men genom att landstinget abonnerade på så många sjukvårdsplatser och att landstingets politiker var representerade i sjukhusets styrelse kunde vi ganska lätt få information. I slutet av november 1980 avslutades förhandlingarna med ett omfattande protokoll samt bilagt detta sju olika avtal och protokoll som ingår i uppgörelsen. Landstinget skulle överta huvudmannskapet för sjukhuset den 1 januari 1982. Avtalet skulle gälla under förutsättning av regeringens och landstingets godkännande genom beslut som vunnit laga kraft. (Landstingets utlåtande 1981:18).

Fondernas avtal var förbisett. Så långt var allt väl men snart skulle skarpa protester mot avtalet komma från Konung Gustaf V:s jubileumsfond och Cancerföreningen i Stockholm. Det visade sig nämligen att statens förhandlare inte observerat att staten hade ett avtal med Konung Gustaf V:s Jubileumsfond och Cancerföreningen i Stockholm. Ordförande i den förra, justitierådet Sven Edling och i den senare hovrättspresidenten Sten Rudholm invände att staten inte rättsligen kunde överlåta sjukhuset utan att göra förbehåll för fondernas bevarande enligt avtalet. Även riksdagsmannen och professorn Gunnar Biörck (m) invände starkt mot förhandlingsöverenskommelsen i en motion till Riksdagen. Det stora avtalet om sjukhusets överförande till landstinget fick därför omedelbart dras tillbaka från socialutskottet där det förbereddes inför regeringens beslut. Likaså fick avtalet stoppas in i det sista för beslut i landstingsfullmäktige.

Bakgrunden till avtalet med de två fonderna. De många upptäckterna inom radiologin under slutet av 1800-talet hade väckt drottning Victorias intresse varför hon bjöd professorn vid Serafimerlasarettet, John Berg, på en studieresa till Tyskland. Hemkommen startade professor Berg en insamling vars medel blev grunden till bildande 1910 av Cancerföreningen i Stockholm. Ett röntgeninstitut för att behandla cancersjuka inrättades och drevs av Cancerföreningen först på Serafimerlasarettet och senare i en 10-rumsvåning på Scheelegatan i Stockholm och fick namnet Radiumhemmet. Även Gustaf V intresserade sig för cancerforskning och vid hans 70-årsdag 1928 gjordes en riksinsamling som slutade på 5 miljoner kronor. Konung Gustaf V:s Jubileumsfond för cancerforskning, som den kom att heta, och Cancerföreningen i Stockholm uppförde tillsammans den första kliniken på Karolinska sjukhusets tomt. Kliniken kom att kallas Jubileumskliniken. Man beslöt att behålla namnet Radiumhemmet och invigning skedde 1938 i närvaro av den kungliga familjen, fyra övriga statsöverhuvuden, regeringen och diplomatiska kåren.

Invigning av Jubileumskliniken juni 1938 i Radiumhemmets stora entréhall. Framför de kungliga gästerna ses en fontän med skulptur av Carl Eldh. Radiumhemmets bildarkiv.

När Karolinska sjukhuset tog form träffade staten en överenskommelse 1941 med de båda fonderna att i fortsättningen bedriva verksamheten vid Jubileumskliniken i överensstämmelse med tidigare verksamhet. Och nu är vi framme vid förhandlingarna 1980 vid landstingets övertagande av sjukhuset. Statens förhandlare hade missat det avtal som staten tidigare träffat med fonderna att även fortsättningsvis bedriva den dåvarande verksamheten vid Jubileumskliniken. Den intresserade läsaren kan fördjupa sig i Radiumhemmets historia i jubileumsboken "Cancerföreningen i Stockholm 100 år; Radiumhemmet 100 år" som utkom 2010.

Avtalet i hamn 1981. Och nu är vi åter vid det stoppade avtalet 1980 mellan staten och landstinget. Förhandlingarna återupptogs men den här gången var det mellan tre parter, staten, landstinget och fonderna. Förhandlare för staten var som tidigare överdirektören Svante Englund. Landstinget företäcktes av förhandlingsdirektören Nils Bergkvist och mig och fonderna av justitierådet Sven Edling och hovrättspresidenten Sten Rudholm med professorerna Jerzy Einhorn och Gunnar Moberg som bisittare. Alla parter var överens om att en överenskommelse var viktig inte minst staten och landstinget varför förhandlingarna gick snabbt och ett avtal träffades i april 1981. Avtalet hänvisade i huvudsak till tidigare överenskommelse mellan fonderna och staten. Avtalets huvudpunkt var "att landstinget fortsätter den nuvarande verksamheten vid Jubileumskliniken". Därefter kunde regeringen och landstinget besluta om ett överförande av Karolinska sjukhuset till landstinget. Sjukhuset kunde nu inlemmas i sin helhet i det Nordvästra sjukvårdsområdet. För landstingets del innebar det att varje sjukvårdsområde nu hade ett akutsjukhus nämligen därutöver Nordöstra (Danderyds sjukhus), Västra (Sabbatsberg), Södra (Södersjukhuset) och Sydvästra (Huddinge).

Fortsatta avtalsbrott mot Fonderna. Detta avtal skulle under kommande år bli föremål för mycken diskussion och tyvärr även avtalsbrott från landstingets sida. Under 1990 – talet ville sjukhuset dra ner på vården och i början av 2000- talet förändra sjukvårdsorganisationen med hänvisning till nya behandlingsformer. Fonderna reagerade häftigt och överenskommelser träffades som båda parter var nöjda med. Så sent som i skrivande stund – december 2015 – har fonderna med kraft och hot om rättsliga åtgärder invänt mot landstingets fragmentering av cancersjukvården genom att från Radium-hemmet överföra en tredjedel vardera till Södersjukhuset och ST. Görans sjukhus. Denna gång har dock fondernas hänvisning till avtalet än så länge klingat ohört hos landstinget och en uppenbar risk finns att de överenskommelser som jag berättat om inte längre tas hänsyn till.